

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

Φύλλο εργασίας

Το 483/2 π.Χ. έγινε στην Αθήνα οστρακοφορία. Οι Αθηναίοι πολίτες συγκεντρώθηκαν στην Αγορά, για να καταδικάσουν τον πολιτικό που θεωρούσαν τότε ότι έπρεπε να απομακρυνθεί από την πόλη για δέκα χρόνια ως επικίνδυνο στοιχείο για τη δημοκρατία. Σύμφωνα με τη διαδικασία, η ψηφοφορία με τα όστρακα, πάνω στα οποία οι πολίτες έγραφαν το όνομα του υποψηφίου προς οστρακισμό, ήταν μυστική και δεν προηγούνταν συζήτηση στην Εκκλησία του Δήμου. Όμως, οι Αθηναίοι πολίτες συζήτησαν μεταξύ τους στην Αγορά πριν από την οστρακοφορία και αντάλλαξαν επιχειρήματα και απόψεις για τους δύο επικρατέστερους υποψηφίους, τον Αριστείδα και το Θεμιστοκλή.

Είσαι Αθηναίος πολίτης. Για ποιον από τους δύο υποψήφιους πολιτικούς θα αποφασίσεις να οστρακιστεί; Συζήτησε τα επιχειρήματά σου με τους υπόλοιπους Αθηναίους πολίτες σε ένα εικονικό παιχνίδι ρόλων στην Αγορά την ημέρα πριν από την οστρακοφορία. Στη συνέχεια, πήγαινε στην Αγορά και, αφού γράψεις πάνω σε ένα όστρακο το όνομα του υποψηφίου, ρίξε το όστρακο μέσα στην κάλπη.

Στο τέλος, θα ανακοινωθεί το αποτέλεσμα της οστρακοφορίας.

Μελέτησε και τις παρακάτω πηγές για τις δύο προσωπικότητες.

1. «Την ώρα που έγραφαν τα ονόματα, λέγεται ότι κάποιος αγράμματος χωριάτης έδωσε το όστρακο στον Αριστείδα, γιατί αυτόν πρωτοσυνάντησε και τον παρακάλεσε να γράψει πάνω τον Αριστείδα. Εκείνος παραξενεύτηκε και τον ρώτησε αν ο Αριστείδης του έκανε κάποιο κακό. 'Τίποτα, αποκρίθηκε ο χωρικός, ούτε τον γνωρίζω καθόλου τον άνθρωπο, αλλά με ενοχλεί να ακούω παντού να τον λένε Δίκαιο'. Ο Αριστείδης δεν είπε τίποτα, όταν το άκουσε αυτό, αλλά έγραψε το όνομά του στο όστρακο και το έδωσε στον άνθρωπο» (Πλουτάρχου, Αριστείδης, 7).
2. Η ναυτική δύναμη της Αθήνας συνέβαλε αποφασιστικά στην οικονομική άνθηση της πόλης κατά την Κλασική περίοδο. Ως πρώτη επίπτωση των Περσικών πρέπει να αναφερθεί η αναγνώριση της σημασίας του ναυτικού για την επιτυχία στις πολεμικές συγκρούσεις. Η ναυτική δύναμη της Αθήνας υπήρξε καθοριστική για την αθηναϊκή κυριαρχία επί των συμμάχων της Δηλιακής Συμμαχίας, που είχε ως αποτέλεσμα τόσο την οικονομική άνθηση της πόλης όσο και τη δυνατότητα να αποκτήσουν οι πολίτες της τιμή και δόξα μέσα από αυτήν. Συγχρόνως, η σημασία του στόλου αναβάθμισε τη θέση της τάξης των θητών, που απαίτησαν περισσότερα πολιτικά δικαιώματα, τα οποία κι έλαβαν μετά τους Περσικούς πολέμους και για την ανάκτηση των οποίων αγωνίστηκαν κατά την περίοδο της ανατροπής του πολιτεύματος το 403 π.Χ. Έτσι, παρατηρείται μια μετάθεση της σημασίας του οίκου προς την πόλη, δεδομένου ότι μόνο στα πλαίσια αυτής ήταν όλοι οι πολίτες ίσοι.
3. «Μόλις δηλαδή κατάλαβε ότι ο λαός ήθελε τον Αριστείδα, φοβούμενος μήπως από την οργή του ενωθεί με τους Πέρσες και ανατρέψει την κατάσταση στην Ελλάδα (γιατί πριν από τον πόλεμο είχε εξοριστεί με εξοστρακισμό ύστερα από λαϊκή εξέγερση που υποκίνησε ο Θεμιστοκλής), πρότεινε ψήφισμα, με το οποίο δινόταν η άδεια σε όσους είχαν εξοριστεί για ορισμένο διάστημα να επιστρέψουν από την εξορία και να προτείνουν και να κάνουν μαζί με τους άλλους συμπολίτες τους το πιο συμφέρον για την Ελλάδα» (Πλουτάρχου, Θεμιστοκλής, 11).
4. «Αμέσως άρχισε να τειχίζει τον Πειραιά, γιατί κατάλαβε πόσο μεγάλη αξία είχαν τα λιμάνια και ήθελε να εξοικειώσει τους κατοίκους με τη θάλασσα. [...] Για αυτό και αύξησε τα δικαιώματα του λαού σε βάρος της τάξης των αριστοκρατικών και τον γέμισε από αυτοπεποίθηση, γιατί η πολιτική δύναμη περιήλθε στα χέρια ναυτών και κελουστών και κυβερνητών πλοίων. Για αυτό και το βήμα της Πνύκας που ήταν κατασκευασμένο να βλέπει προς τη θάλασσα, αργότερα οι τριάντα τύραννοι το έστρεψαν προς τα μεσόγεια, επειδή νόμιζαν ότι η ναυτική δύναμη γεννάει τη δημοκρατία και ότι πολίτες που ασχολούνται με τη γεωργία αντιδρούν λιγότερο στην κυβέρνηση των ολιγαρχικών» (Πλουτάρχου, Θεμιστοκλής, 19).

5. «Ο Αριστείδης, ο γιος του Λυσιμάχου, ανήκε στην Αντιοχίδα φυλή και ήταν από το δήμο Αλωπεκής. [...] Άλλη απόδειξη (για την καλή οικονομική του κατάσταση) θεωρεί (ο Δημήτριος ο Φαληρεύς) τον εξοστρακισμό του, γιατί το όστρακο δεν ριχνόταν ποτέ εναντίον φτωχών, αλλά μόνον εναντίον ανθρώπων που ανήκαν σε μεγάλες οικογένειες και που τους φθονούσαν για την επισημότητα του γένους τους. [...] Στην ποινή του εξοστρακισμού καταδικαζόταν καθέννας που νομιζόταν ανώτερος από τους πολλούς είτε για τη δόξα του είτε για το γένος του είτε για τη δύναμη του λόγου του» (Πλουτάρχου, Αριστείδης, 1).
6. «Ο ένας (Θεμιστοκλής) ήταν επιτήδειος και πανούργος και με ορμητικότητα και ευκολία καταπιανόταν με όλα, ενώ ο άλλος (Αριστείδης) ήταν ακλόνητα ηθικός και αυστηρά δίκαιος και δε δεχόταν ούτε γαστείο το ψέμα, την υποκρισία και την απάτη» (Πλουτάρχου, Αριστείδης, 2).
7. «Στον Αριστείδα όμως συνέβη και τούτο. Ενώ στην αρχή τον αγαπούσαν για την επωνυμία του δικαίου, κατόπιν τον φθονούσαν. Προπάντων ο Θεμιστοκλής διέδιδε στο πλήθος ότι ο Αριστείδης με το να καταργήσει τα δικαστήρια, γιατί αυτός κρίνει και αποφασίζει για όλα, προετοιμάζει κρυφά και χωρίς να το καταλαβαίνει κανείς, μια μοναρχία για τον εαυτό του, χωρίς σωματοφύλακες. Αλλά και ο πολύς λαός, μεγαλοφρονώντας για τη νίκη του και θεωρώντας τον εαυτό του άξιο και για τα μεγάλα, αγανακτούσε εναντίον εκείνων που είχαν ξακουστό και δοξασμένο όνομα, παραπάνω από το λαό. Μαζεύτηκαν λοιπόν από όλα τα μέρη στην πόλη και εξοστράκισαν τον Αριστείδα και ονόμασαν τον φθόνο για τη δόξα του, φόβο δήθεν για την τυραννία του. Γιατί ο εξοστρακισμός δεν ήταν ποινή της μοχθηρίας, αλλά την ονόμαζαν, για λόγους ευπρέπειας, ταπείνωση και τιμωρία της υπεροψίας και της πολύ βαριάς δύναμης. Πραγματικά όμως ήταν ήμερη παρηγοριά του φθόνου, που το μίσος εναντίον του εξοστρακιζόμενου δεν έφτανε στο σημείο να επιβάλει καμία ανεπανόρθωτη ποινή, αλλά μονάχα εκτόπιση για δέκα χρόνια» (Πλουτάρχου, Αριστείδης, 7).
8. «Μέχρι ένα βαθμό η ναυπήγηση του πολεμικού στόλου επιβαλλόταν και για λόγους προστασίας των πλοίων που μετέφεραν τα δημητριακά από μακριά. Οι πληροφορίες για τους τεράστιους εξοπλισμούς των Περσών και για την κατασκευή της διώρυγας στον Άθω της Χαλκιδικής έκαναν και την έσχατη αντίδραση στην Αθήνα να καταπέσει. Σε άμεση εξάρτηση από τη ναυπήγηση του στόλου βρίσκεται μια βαθιά πολιτική μεταβολή που σημειώθηκε τότε στο αθηναϊκό κράτος. Για την επάνδρωση των καινούργιων πλοίων χρειάστηκε να επιστρατευθούν οι θήτες, όσοι δηλαδή υπάγονταν στα ευρύτερα λαϊκά στρώματα της τέταρτης τάξης. Αυτό σήμαινε ότι από τώρα κι εμπρός θα παρείχαν και τούτοι πλήρη στρατιωτική υπηρεσία στην πολιτεία» (Χ. Μπένγκτσον, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος, 2η έκδοση, μτφρ. Α. Γαβρίλη, Αθήνα 1991, σ. 160).